

deVolkskrant

LEIDERSCHAP - WIE IS NOG IN STAAT DE MONDIALE ORDE TE BEWAREN?

ARIE ELSHOUT – 13 september 2014

'IS is maar een klein probleem'

Brandhaarden alom in de wereld. Wat te doen? Volgens oud-admiraal en strategisch denker William Fallon moeten Amerika en Europa eerst hun eigen problemen oplossen.

De wereld is ver weg in Gallatin Canyon. De hellingen zijn steil, de wegen smal, de naaldbomen hoog. De felle ochtendzon duikt slechts af en toe op van achter een van de rotspunten. We bevinden ons in hartje Montana en zijn op zoek naar iemand die je het laatst zou verwachten in dit land van bergen en ravijnen: een admiraal, man van de zee.

Aan een kronkelig pad ligt zijn huis, zo diep verscholen in het groen dat we even denken op weg te zijn naar een kluizenaar. Maar dat is William Fallon niet. Ooit was hij een van de 'onderkoningen' van het Amerikaans imperium, een veldheer. Zijn werkterrein omspande continenten.

Hij was de bevelhebber van het Central Command, dat zich uitstrekt van het Midden-Oosten tot in Centraal-Azië. Eerder leidde hij het Pacific Command, dat de helft van het aardoppervlak bestrijkt. Ze zijn als de provincies van het Romeinse Rijk, met Fallon jarenlang als proconsul.

Hij diende 41 jaar in de strijdkrachten, tot maart 2008. Hij zag als jonge marinepiloot in Vietnam vrienden sneuvelen, hielp mee Koeweit te bevrijden, nam deel aan het ingrijpen in Bosnië, keek in Sint Petersburg de beginnende politicus Poetin in de ogen, gaf leiding aan de oorlogen in Afghanistan en Irak en raakte in Bagdad zo gefrustreerd door premier Maliki dat hij hem door elkaar wilde rammelen.

Fallon werd bij vertrek een 'briljant strategisch denker' genoemd. Daarom zijn we naar hem op zoek gegaan, diep in het Amerikaanse binnenland. Help ons de wereld van nu te begrijpen, vragen we hem. Uitslaande branden alom: in Europa, het Midden-Oosten en Azië. Hoe uitzonderlijk is deze opeenhoping van conflicten? Wie is nog in staat de mondiale orde te bewaren? Hoe gevaarlijk is dat? Is het de ironie van de geschiedenis dat we een heel speciale manier hebben gevonden om de honderdste verjaardag van 1914 te herdenken: er zijn zoveel spanningen dat we niet louter terugkijken maar soms ook een onbestemde angst voelen dat we zomaar dezelfde fouten zouden kunnen maken.

De vragen vloeien met het landschap. In de ijle berglucht regeert de natuur, niet de mens. En dat is bijzonder rustgevend. Het is hier zo stil, zegt Fallon, dat je op honderden meters afstand een tak hoort breken. De admiraalsvrouw wijst vanaf het terras naar beneden in de tuin: daar ging op een dag een eland liggen. Omdat die ziek was, dacht ze, maar kort daarna was er een kalfje. Vanuit de huiskamer klinkt zachte operamuziek. Zoetjes broodjes en dampende koffie staan klaar. Vergeet de wereld! Maar onderwijl piept in Fallons broekzak de smartphone onophoudelijk. Weer een bericht. Er is geen ontsnappen aan de wereld, en die digitale piepjes, zal hij even later uitleggen, zijn een zegen maar ook een vloek.

Brandhaarden overal. Is een nieuw 1914 mogelijk?

Fallon relateert. 'Er zijn veel kleine conflicten. Maar het aantal mensen dat gedood wordt, is veel kleiner en daalt. Er is vooruitgang. We communiceren beter, we weten beter wat anderen denken, nemen niet meer zo gauw besluiten op grond van onvoldoende kennis.'

Maar er is een keerzijde. 'Er is tegenwoordig zoveel informatie, en die komt zo gemakkelijk beschikbaar (de piepjes), dat het verwarring veroorzaakt en de regering dwingt snel te handelen. Het kan leiden tot slechte beslissingen of besluiteloosheid.

Zegt u nu: 1914 ontstond door een gebrek aan communicatie, tegenwoordig kan een accidental war (een oorlog die niemand wil) ontstaan door een teveel aan communicatie?

'Accidental is niet het woord. Maar als je zegt: de leiders konden zich destijds niet meer losmaken uit de keten van actie-reactie en de vraag is: kan dat weer gebeuren? Ja, dat kan. Bij alle verschillen kun je eindigen in een situatie waarin je een groot conflict hebt.'

Oekraïne is een voorbeeld. Het Westen wil zich er niet bij neerleggen dat Poetin happen uit dit land neemt, dat zou appeasement zijn. Maar de sancties sorteren weinig effect, dus kan er druk ontstaan om te escaleren: wapenleveranties aan Kiev, een NAVO-lidmaatschap, het sturen van troepen.

Zo kun je een oorlog in struikelen.

'Ja'. Maar, lacht hij: 'Ondanks alle gevaren is het goede nieuws dat dit onwaarschijnlijk is. De Russen zijn militair niet meer wat ze waren. En we hebben nog steeds economische invloed op Rusland. Vooral Europa. Dat is afhankelijk van Russisch gas, maar Moskou is net zo afhankelijk van de inkomsten daaruit. Een NAVO-lidmaatschap van Oekraïne zou belachelijk zijn. Zelfs jaren geleden zou dat een stap ter ver zijn geweest. Het is begrijpelijk dat de Russen een buffer aan hun grens willen. Maar in de jaren negentig hebben we hun gevoeligheden genegeerd: poke them in the eye, prik ze in de ogen.'

We hebben de les van 1914 en de les van de appeasement uit de jaren dertig?

Wat kiest u?

'Een slechte keus. Het is niet het een of het ander. Beide partijen moeten elkaars zorgen erkennen en de tijd nemen er uit te komen. Opnieuw: de tijd nemen in dit tijdperk met zijn overvloed aan hypersnelle, soms inaccurate informatie is moeilijk, maar het moet.

Uiteindelijk kan het zo uitkomen dat Oekraïne het oosten verliest, maar het zou op dit moment onverstandig zijn voor de Verenigde Staten een leger te sturen.'

Wordt daarmee niet het soevereine recht van Oekraïne om zelf zijn bondgenoten te kiezen, opgeofferd op het altaar van de machtspolitiek?

Hier belandt Fallon op een van zijn stokpaardjes. 'Na de Koude Oorlog zag je dat allerlei volkeren onafhankelijk wilden worden. Op de Balkan, Oost-Timor. Veel landen, waaronder het mijne, omarmden dat. Het recht op vrijheid voor iedereen. We waren naïef, we negeerden de praktijk: kunnen deze entiteiten wel op eigen benen staan? De voormalige Sovjetrepublieken die sinds de revolutie tot het Sovjetrijk behoorden, waaronder Oekraïne, werden na de onafhankelijkheid veelal slecht geregeerde en corrupte landen. We zijn het slachtoffer van onze verlangens. Het is beter iets van onze vrijheidsdrang op te geven ten behoeve van het algemeen belang. Nu steekt overal onkruid de kop op.'

De fragmentatie van na de Koude Oorlog beleeft een nieuwe ronde. In de Arabische wereld. De macht verschuift van staten naar niet staatgebonden krachten. 'Islamitische Staat' dreigt Irak en Syrië op te blazen.

Hoe de orde te bewaren in zo'n chaotische wereld?

'We moeten ons niet gek laten maken door IS. Een probleem, maar een klein probleem, een kleine speler. We kunnen ze vastpinnen in de woestijn, waar nauwelijks mensen zijn. Belangrijker dan een paar schoolkinderen een kogel door de kop te jagen is dat de partijen in Bagdad gaan samenwerken.'

En nog belangrijker is volgens Fallon dat Amerika eerst zijn eigen problemen oplost, wil het weer een geloofwaardige leider worden. 'Er zijn overeenkomsten met de jaren zeventig toen de VS zeer aangeslagen uit Vietnam waren gekomen, net als eerder de Fransen. Het vertrouwen was weg. Vandaag is de stemming opnieuw bedrukt. Het is een rotzooitje. We hebben een onbeheersbaar begrotingstekort. Politiek is er echt een probleem. De partijen werken niet meer samen, zoals vroeger. We kunnen niet meer besluiten of we naar links of naar rechts willen, omhoog of omlaag. We zetten onszelf te kijk. Als ik een buitenlander was zoals jij, zou ik zeggen: wat een idioten, what the hell, waarom moet ik naar ze luisteren?'

Wat te doen?

'Er moeten leiders komen die net als Reagan begin jaren tachtig zeggen: het Amerikaanse volk moet zichzelf herpakken. Hij en Thatcher stelden binnenlands orde op zaken en dat werd het fundament onder het westerse leiderschap in de jaren tachtig. Dat moet weer gebeuren. Obama is een slimme vent maar onervaren. De moeilijkheid bij deze regering en de vorige is dat ze bij hun besluiten alleen kijken naar hun politieke belang op korte termijn. Ze willen geen verkiezing verliezen, willen de macht niet kwijtbijten. By the way, dat is niet veel anders dan in Bagdad of in Rusland. De persoon staat te veel voorop. Het is het Hollywood-image. We moeten terug naar een situatie dat de oplossing van het probleem voorop staat.'

U woont een deel van het jaar diep hier in Amerika's heartland. Moeten de Amerikanen met al hun ruimte en vrijheid nog wel de wereld willen leiden? Ze zouden genoeg kunnen hebben aan zichzelf?

'Velen in Montana zouden de wereld graag laten voor wat ze is. Alleen maar gedoe. Maar ik ben een internationalist. We moeten de rommel in de buurt opruimen. Militaire actie kan daarbij soms nodig zijn, maar alleen in het uiterste geval. We mogen niet rondlopen als I am Mr. Big. Het belangrijkste is dat Amerika en Europa beginnen bij zichzelf.'

Admiraal Fallon spreekt zaterdag 20 september op een Nexus-conferentie in Amsterdam. Daar zijn ook Paul Wolfowitz, Michael Ignatieff, Jean-Marie Guéhenno, Avishai Margalit. Onderwerp: Oorlog en Vrede, 100 jaar na 1914. Nexus-instituut.nl